Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto
Jyväskylä University Digital Archive

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is an electronic reprint of the original article.
This reprint *may differ* from the original in pagination and typographic detail.

Author(s): Hirvonen, Helena

Title: Akateeminen yleisteos arkisesta ja ajankohtaisesta hoivapolitiikasta (Kirja-arvio)

Year: 2010

Version:

Please cite the original version:

Hirvonen, H. (2010). Akateeminen yleisteos arkisesta ja ajankohtaisesta hoivapolitiikasta (Kirja-arvio). Janus, 18(1), 75-78.

All material supplied via JYX is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Anttonen, Anneli, Valokivi, Heli & Zechner, Minna (toim.) Hoiva – Tutkimus, politiikka ja arki. Vastapaino, Tampere, 298 s.

Kuka hoivaa tulevaisuudessa? Miten hoivapalvelut tulisi tuottaa? Entä mikä on omaisten vastuu ja miten julkisen vallan tulisi tukea omaisten hoivatyötä? Näihin ja moniin muihin kysymyksiin etsitään vastausta Anttosen ym. toimittamassa teoksessa Hoiva - Tutkimus, politiikka ja arki, joka on sosiaalitieteellisen hoivatutkimuksen parissa pitkään työskennelleiden tutkijoiden kirja hoivasta ja hoivapolitiikasta. Suomalaisen hoivatutkimuksen ja -politiikan yleisteoksena se on kauan kaivattu lisä nyky-yhteiskunnan ja yksilön välisiä suhteita koskevaan kirjallisuuteen, täydentäen esimerkiksi Michael Finen (2007) A Caring Society -teoksen teemoja suomalaisesta näkökulmasta. Anttosen ja Zechnerin mukaan hoivan käsite ilmestyi huolenpidon ja hoidon rinnalle vasta 1980-luvulla, joten hoivatutkimuksen yleisesityksenä teos puolustaa paikkaansa yhteiskuntatutkimuksen kentällä, jossa hoiva on edelleen hyvin vähän käsitelty teema. Paitsi että teos hahmottelee suomalaisen hoivapolitiikan suuria linjoja, se tulee esittäneeksi painavan puheenvuoron hoivapolitiikan merkityksestä ja politiikan ilmenemisestä ihmisten arjessa heidän toimiessaan pienten lasten vanhempina, perheenjäsentensä omaishoitajina ja hoivan tarvitsijoina. Vaikka hoivaa usein kuvataan intersubjektiivisena toimintana, on hoivaa tarvitsevan osapuolen näkökulma ollut tutkimuksen keskiössä sekä teoreettisesti että empiirisesti yllättävän harvoin. Nyt julkaistu teos paikkaa osaltaan tätä puutetta.

Sosiaalitieteellinen näkökulma hoivaan on kokonaisvaltainen, ja se kattaa järjestelmät, etuudet sekä oikeudet, mutta myös hoivan kokemusmaailman, arjen kokemukset hoivasta. Teoksen ansiona on hahmottaa nykypolitiikan ja palvelujärjestelmän vahvuuksia ja heikkouksia hoivan tarvitsijoiden ja omaisten toimijuuden näkökulmasta, ja tällä kertaa tarkastelun ulkopuolelle jätetään hoivan formaalien palveluntarjoajien näkökulma. Toinen keskeinen rajaus on keskittyminen pienten lasten

ja vanhusten hoivaan. Vaikka tämä jättääkin yksityiskohtaisemman tarkastelun ulkopuolelle esimerkiksi vammaispalvelut, on rajaus perusteltu, sillä valtaosa hoivan tarpeesta kohdistuu elämän ensimmäisiin ja viimeisiin vuosiin. Lasten ja vanhusten hoivan politisoitumisen prosessien ja palvelujärjestelmien rinnakkainen kuvaus auttaa myös lukijaa hahmottamaan ja vertailemaan järjestelmien historiallista kehitystä, jonka nykyvaiheen kirjoittajat nimeävät lasten hoivan vahvaksi ja vanhushoivan heikoksi universalismiksi.

Hoivapolitiikan käsite on vielä vakiintumaton, mutta teoksen kontekstissa sillä tarkoitetaan erityisesti hoivan yhteiskunnallistumisen ja politisoitumisen prosessien myötä syntynyttä lainsäädäntöä ja etuusjärjestelmiä, jotka perustellaan nimenomaan hoivan tarpeella. Tällaisen modernin hoivapolitiikan alun Anttonen ajoittaa 1960-luvun kodinhoito- ja lastenhoitokeskusteluihin, joita vauhditti feministinen tietoisuus hoivakysymyksen keskeisyydestä naisten työssäkäynnin suhteen. Anttonen myös muistuttaa, että suurin osa hoivasta tapahtuu edelleen informaalien kanavien kautta. Suomessa on arvioitu olevan 300 000 omaishoivaajaa, tehden läheisistä ja omaisista tärkeimpiä hoivan tuottajia. Vaikkei puolison ja muiden läheisten hoivaan kohdistuva moraalinen velvoite ole yhtä vahva kuin velvoite pienten lasten hoivaan, kertoo omaishoivaajien suuri määrä aikuisten välisten hoivasuhteiden merkityksestä. Tästä syystä läheisten palkatta ja yhteiskunnan tuella tekemä hoiva saa runsaasti tilaa teoksen teoreettisissa ja empiirisissä tarkasteluissa. Kerratessaan hoivapolitiikan kehitysvaiheita Anttonen päätyy kuvaamaan nykyistä hoivapolitiikan vaihetta "yksityisen ja julkisen hoivan yhteensovittamiseksi", jossa omaiset ja läheiset ovat hoivapolitiikan keskeisiä toimijoita. Tänä päivänä hoivapoliittiset päätökset koskevat nopeasti harmaantuvana väestönä yhä suurempaan osaa suomalaisista, joten hoivatutkimuksella on tilausta yhteiskuntatutkimuksen kentällä. Esimerkiksi kodin virallinen nimeäminen vanhenemisen ensisijaiseksi paikaksi politisoi kodin tilana, huomauttaa Sointu omaishoivan tilallisuutta käsittelevässä artikkelissaan. Kodin politisoituminen tekee omaishoivasta keskeisen

yhteiskuntapoliittisen kysymyksen ja samalla puolisoista ja muista perheenjäsenistä hoivapoliittisia toimijoita.

Teos jakaantuu temaattisesti kahteen osaan, joista ensimmäinen käsittelee hoivatutkimusta ja -politiikkaa, ja jälkimmäinen hoivan arkea. Ensimmäisessä osassa Anttonen ja Zechner tarkastelevat hoivaa tutkimuksellisena näkökulmana, kerraten tutkimusperinnettä feministisestä kotityökeskustelusta globaaleihin hoivaketjuihin ja vaatimukseen intersektionaalisemmasta tutkimusotteesta. Kirjoittajat huomauttavat, että vaikka sukupuolen ylittävät erottelut ja hierarkiat rikkovat kuvaa yhtenäisestä vanhenemisesta, on suomalainen hoivatutkimus edelleen luokatonta ja etnisesti yksiulotteista. Kun hoivapalveluiden ydin on kasvavassa valinnanvapauden ajatuksessa, ei esimerkiksi rahamuotoisten etuuksien lisääntymiseen palveluseteleiden, kotitalousvähennyksen tai lasten kotihoidontuen muodossa tulisi silti suhtautua varauksetta. Kirjoittajat toteavat varovaiseen sävyyn, että suuntaus saattaa kasvattaa eriarvoisuutta hoivan tarvitsijoiden ja heidän perheidensä kesken. Jyrkempikin kannanotto olisi voinut olla paikallaan.

Kröger kiteyttää onnistuneesti hoivapolitiikan ajallisia ja paikallisia rajanvetoja käsittelevässä artikkelissaan hoivavaltion toteutuvan ensisijaisesti hoivakunnan välityksellä. Vastuu hoivan organisoinnista onkin yhä enemmän kuntien harteilla. Riskinä on, että kuntapolitiikan ajoittain mielivaltaiset päätökset voivat nopeasti heikentää erityisesti vanhuspalveluja. Kun sosiaalipalvelut ovat lisäksi medikalisoituneet ja kunnan kodinhoitopalvelut sen myötä supistuneet, ovat aiempaa useammat vanhukset yksinomaan omaisten avun varassa. Kunnallispolitiikan aiheuttamien vanhushoivan katkosten lisäksi keskeinen hoivapolitiikan ajallinen katkos tapahtuu lasten siirtyessä kouluun, mikä pudottaa lapsiperheet hoivapalveluiden ulkopuolelle. Krögerin mukaan keskustelu perheen ja työn yhteensovittamisesta liittyykin pitkälti tähän katkokseen, johon vasta 2000-luvulla on alettu kiinnittää julkista huomiota.

Arjen kokemukset hoivapolitiikasta sijoittuvat kirjan toiseen puoliskoon, jossa Valokiven ja Zechnerin artikkelit kertovat omaishoivan ristiriitaisista kokemuksista ja omaisten ja hoivattavien toimijuudesta. Kulttuuriset normit ja sukupuolittuneet odotukset ohjaavat hoivaajan ja hoivattavan välistä rakkauden ja velvollisuuden sitomaa suhdetta, jota kunnat voivat – tahallisesti tai tahattomasti – hyväksikäyttää alimitoittamalla omaishoitoon varatut resurssit. Omaishoivan perusteet ja käytännöt poikkeavat niin suuresti kunnan formaaleista hoivapalveluista, että näiden asettaminen rinnakkain on kirjoittajien mukaan ongelmallista. Kuvaukset vanhusten ja heidän omaistensa välisistä eksplisiittisistä ja implisiittisistä neuvotteluista kertovat hoivan intersubjektiivisesta luonteesta sekä hoivaajien ja hoivattavien toimijuuden mahdollisuuksista ja rajoista. Valokiven ja Zechnerin artikkeli osoittaa, että vanhan ihmisen fyysisen toimintakunnon heikkeneminen lamaannuttaa usein turhaan tämän omaa toimijuutta. Kirjoittajat peräänkuuluttavatkin vanhusten oman toimintakyvyn eri ulottuvuuksien parempaa huomiointia heitä koskevassa päätöksenteossa. Toisaalta nykypolitiikan oletus toimijoiden vahvasta kuluttajuudesta ja kyvystä arvioida ja hakea heille kuuluvia palveluja ei vastaa monen vanhushoivan tarvitsijan tilannetta, jolloin omaiset joutuvat epäsuoran kuluttajan roolissa ajamaan läheisensä oikeuksia. Kirjoittajien käyttämä terminologia havainnollistaa mielekkäällä tavalla niitä ajoittain ristiriitaisia positioita, joita toimijoille omaishoivan kentän tarjoutuu.

Sointu kuvaa puolisoiden välistä omaishoivaa käsittelevässä artikkelissaan, kuinka kodin tila muuttuu omaishoivan myötä työpaikaksi. Suhde toiseen ja suhde kotiin muuttuu, tehden hetkittäisistä vapauden ja yksityisyyden kokemuksista tärkeitä hoivasuhteen kummallekin osapuolelle, Sointu toteaa. Lyhyet lepo- ja virkistäytymishetket kodin ulkopuolella ovat kallisarvoisia, jotta kodin terapeuttisuus vanhushoivan paikkana voisi toteutua. Yhteiskunnallinen ymmärrys omaishoivassa puolisoon kohdistuvasta läsnäolon vaatimuksesta sekä pyrkimys puolisoon kohdistuvan normatiivisen hoivapaineen vähentämiseen ovat olennaisia hoivapoliittisia

kysymyksiä. Yhteistä Zechnerin ja Valokiven sekä Soinnunartikkeleille onkin vaatimus joustavammista ja yksilöllisemmistä omaishoitopalveluista. Omaishoitajien usein vaatimattomien toiveiden kuulemisella on ratkaiseva merkitys sille, kuinka ikääntyvän väestön hoiva voidaan jatkossa toteuttaa yhteiskuntapoliittisesti ja eettisesti kestävällä tavalla.

Teoksen viimeisissä luvuissa Repo ja Kröger käsittelevät lasten päivä- ja kotihoitoa hoivapolitiikan alueina. Päivähoitojärjestelmän kautta suomalaisilla lapsilla on kansainvälisesti katsottuna poikkeuksellisen vahva oikeus paitsi hoivaan, myös varhaiskasvatukseen, kirjoittajat toteavat. Samalla päivähoidon asema sosiaalipalvelu- ja koulutusjärjestelmän välissä on hoivapoliittisesti kiinnostava. Päivähoidon aseman ambivalenssia lisää myös nykypolitiikka pyrkimys minimoida tarvetta julkisten hoivapalveluiden tuotantoon, sillä päivähoidolla on keskeinen rooli työn ja perheen yhteensovittamisessa. Tähän liittyen Repo kuvaa lasten kotihoidontukea perhepoliittisen valinnanvapauden ilmentymänä, lisäten kuitenkin, että tärkeänä hoivapoliittisena oikeutena ja normatiivisena velvollisuutena tuki on tullut vahvistaneeksi perinteistä sukupuolten välistä työnjakoa työelämässä ja kotona. Samalla kun kotihoidontuki on uudella tavalla politisoinut suomalaisen äitiyden, on kotihoidontukea koskevan julkisessa keskustelussa ja päivähoidon ja kotihoidon normatiivisessa vastakkainasettelussa jäänyt usein huomaamatta työelämän ja hoivaetuusjärjestelmän joustamattomuus, jotka osaltaan pakottavat tuen käyttöön. Rakenteiden luomat pakot ja perheen ja työn yhteensovittamisen ongelmat ovat kirjoittajan mukaan keskeisiä syitä kotihoidontuen käyttöön. Artikkelin näkökulma työelämän ja hoivapalveluiden joustamattomuudesta tuo tarvittavaa perspektiiviä usein näköalattomana vellovaan ja latautuneeseen keskusteluun pienten lasten hoivasta.

Teoksen johdannossa kirjoittajat korostavat tavoitelleensa mahdollisimman laaja-alaisen kuvan piirtämistä hoivan maailmasta, mutta esimerkiksi globaalin hoivan suhde suomalaiseen kontekstiin

saa teoksessa vähän tilaa. Kuitenkin teos onnistuu havainnollistamaan hoivapolitiikan moninaisuutta tavalla, joka tarjoaa opiskelijoille, tutkijoille ja hoiva-alalla toimiville tarpeellisia näkökulmia hoivapolitiikan rakenteiden ja hoivan arjen ymmärtämiseen. Esittäessään vaatimusta hoivan arvon ja merkityksen tunnustamisesta kirjoittajat esittävät tärkeän puheenvuoron hoivan politisoinnista, ottaen samalla kantaa individualistisen eetoksen läpäisemään yhteiskuntapolitiikkaan ja vaatien siihen nykyistä relationaalisempaa otetta.

Kirjallisuus

Fine, Michael (2007) A Caring Society? Care and the dilemmas of human service in the 21st century. Houndmills: Palgrave Macmillan.